İMÂM-I MÂLİK

Ehl-i sünnetin amelde dört hak mezhebinden biri olan Mâlikî mezhebinin imâmı. Künyesi, Ebû Abdullah'tır. 95 (m. 711) senesinde Medine'de doğdu. 179 (m. 795)'de yetmiş altı yaşında iken Medine'de vefât etti. Soyu Yemen kabilelerinden "Beni Esbah" kabilesine ve Himyerîlerden bir hükümdâr hânedanına dayanır. Dedelerinden biri Medine'ye yerleşmişti. Eshâb-ı kiramdan olan dedesi Ebû Amr'dır.

Tahsili: Tebe-i tabiînden (Tabiînden sonra) olan İmâm-ı Mâlik, ilim ve hadîs rivâyatiyle meşgûl cilan bir ailede ve çevrede yetişmiştir. Dedesi Mâlik, babası Enes ve amcası Süheyl, hadîs rivâyeti yapmışlardır. Yaşadığı muhit, Peygamberimizin (aleyhisselâm) yaşamış olduğu ve İslâmın hükümlerinin va'z edildiği, Hazreti Ebû Bekr, Hazreti Ömer ve Hazreti Osman zamanlarında İslâmın merkezi olan ve çok ilim ehlinin bulunduğu Medîne-i münevvere idi. Önce Kur'ân-ı kerîmi ezberledi. Kendisinin isteği ve ailesinin yardım ve teşvikiyle ilim öğrenmeye başladı. Bu husûsta kendisine en çok annesi ilgi göstermiştir. Annesine, ilim tahsiline gitmek istediğini söyleyince, ona en güzel elbiselerini giydirerek sarığını sarıp: "Şimdi git, oku, yaz" demiştir. Ayrıca oğluna zamanın meşhûr âlimi Râbi'at'ur Rey'in yanına gitmesini, ondan ilim ve edeb öğrenmesini söylemiştir. Bu teşvik üzerine Râbi'a bin Abdurrahmân'ın derslerine devam edip, genç yaşta re'ye dayanan fıkıh ilmini öğrendi. Diğer âlimlerin de derslerine devam etti ve bilhassa yanından hiç ayrılmadığı hocası Abdurrahmân bin Hürmüz'ün derslerinden çok istifâde etmiştir. Genç bir talebe olan Mâlik, hocasına karşı büyük bir hayranlık, muhabbet duyar ve üstün bir edeb gösterirdi. Bu hocası hakkında şöyle derdi: "İbni Hürmüz'ün derslerine onüç sene devam ettim. Ondan öyle ilimler öğrendim ki, bunların bir kısmını hiç kimseye söylemiyorum. O, bid'at ehlini red bakımından ve insanların ihtilâf ettikleri şeyler husûsunda onların en bilgilisi idi" İmâm-ı Mâlik, muhitindeki bütün âlimlerden faydalanmış ve ilim uğrunda büyük fedâkârlık göstermiştir. Bu husûsta her türlü zorluğa katlanmış ve herşeyini harcamış, hattâ tahsil uğruna evini dahi satmıştır. Kendisi şöyle demiştir: "Öğle vakti Hazreti Ömer'in oğlu Abdullah'ın azatlısı olan Nâfi'ye giderdim ve kapısında beklerdim. Nâfi' Hazreti Ömer'den nakledilen ilimleri ve onun oğlu Abdullah'ın ilmini biliyordu. Güneşten ve şiddetli sıcaktan korunmak için hiç bir gölge bulamazdım. Nâfi', dışarı çıkınca edeble selâm verirdim ve onu kırmadan arkasından

içeri girip, “Abdullah bin Ömer şu mes’elelerde ne buyurmuştur?” Diye sorardım. O da suâllerimi cevaplandırırdı.”

İmâm-ı Mâlik, Nâfi’ vasıtasıyla Hazreti Ömer’in ve oğlu Abdullah’ın ilimlerini öğrendi. Ayrıca İbni Şihab ez-Zührî’den ve Saîd bin el-Müseyyib gibi Tâbiîn’lerden ilim öğrenmiştir. Bu hocalarından da ders almak için üstün bir gayret ve edeb gösterirdi. İmâm-ı Mâlik şöyle anlatmıştır: “Bir bayram günüydü. Bayram namazını kıldıktan sonra, bugün İbni Şihab’ın boş vakti olur diyerek evine gidip kapısının önüne oturdum. Hizmetçisine kapıda kim var bak dediğini duydum, o da kumral yüzlü talebeniz var deyince, onu derhal içeri al demesi üzerine beni içeri aldılar.

Biraz bekledim, İbni Şihab yanıma gelip bana “Herhalde evine gitmeden buraya geldin, yemek yemedin değil mi?” dedi. Daha ben hayır demeden yemek hazırlanmasını emredince, “Yemeğe, ihtiyâcım yok” diye mukâbelede bulundum. Bunun üzerine, öyleyse söyle bakalım ne istiyorsun dedi. Bana hadîs-i şerîf öğretmenizi istiyorum efendim deyince, yazı yazacak sahifelerini çıkar dedi. Ben de çıkardım ve bana kırk tane hadîs-i şerîf rivâyet etti. Biraz daha rivâyet etmesini isteyince, şimdilik bu kadar yeter, bunları ezberleyip nakledersen sen de muhaddis olursun” dedi.

İmâm-ı Mâlik, Ehl-i beytden Ca’fer-i Sâdık hazretlerinden de ilim almış, onun sohbetinde bulunmuştur. Bu husûsda kendisi şöyle anlatır: “Ca’fer bin Muhammed’e giderdim, o çok yumuşak ve güler yüzlü idi. Yanında Resûlullah (aleyhisselâm) anılınca yüzü sararırdı. O’nun meclisine uzun zaman devam ettim. Her görüşümde ya namaz kılar ya oruçlu olur veya Kur’ân-ı kerîm okurdu. Abdestsiz hadîs-i şerîf rivâyet etmezdi. Ma’nâsız sözleri hiç ağzına almazdı. O takvâ sahibi, zâhid, âbid ve âlimlerdendi. Yanına geldiğim zaman yaslandığı yastığını alır, mutlaka bana ikram ederdi.”

Bir gün hocası Ebu’z Zinad’a hadîs rivâyet ederken rastlamış ve halkasına katılmamıştır. Daha sonra hocası bizim halkamıza niçin oturmadın? Diye sorunca şu cevâbı vermiştir: “Yer dardı, oturamadım. Peygamberimizin (aleyhisselâm) hadîsini ayakta dinlemek, edebsizlik olur diye ayakta dinlemek istemedim.” Netice itibariyle İmâm-ı Mâlik, ilmini İmâm-ı Zührî’den, Yahyâ bin Saîd’den, Muhammed İbni Münkedir’den, Hişâm bin Amr’dan, Zeyd İbni Eslem’den, Râbi’a bin Abdurrahmân ve daha birçok büyük âlimlerden almıştır. Üçyüzü Tabiînden, altı yüzü de onların talebelerinden olmak üzere dokuzyüz hocadan hadîs-i şerîf aldı. Ayrıca; Eshâb-ı kiramın büyüklerinden Hazreti Ömer’in, Hazreti Osman’ın, Abdullah bin Ömer’in, Abdurrahmân bin Avf’ın, Zeyd bin Sâbit’in fetvâlarını ve vahyin gelişine şahit olan, Peygamberimizi (aleyhisselâm) görüp onun hidâyet nûrundan aydınlanarak, ondan öğrendiklerini nakleden diğer Eshâbın fetvâlarını ve kendisinin yetişemediği Tabiînin fetvâlarını da öğrenmiştir. Akaide dâir bilgileri ve diğer bütün ilimleri öğrenip, zamanının en büyük âlimlerinden olup; ictihâd derecesine yükselmiştir.

Peygamberimiz (aleyhisselâm): “Öyle bir zaman gelir ki, insanlar her tarafı ararlar, Medine’deki âlimden daha âlim bir kimse bulamazlar.” buyurmuştur. Süfyân ve Abdullah İbni Ömer’in âzâdlısı olan Nâfi’, Zührî, Medine’deki âlimden maksad İmâm-ı Mâlik’dir demişlerdir. Bu hadîs-i şerîfte, onun geleceği ve üstünlüğü bildirilmiştir.

Dersleri ve talebeleri: İmâm-ı Mâlik tahsilini tamamlayıp ilimde yüksek dereceye ulaştıktan sonra ders vermeye, hadîs rivâyet etmeye ve fetvâ vermeye başlamıştır. Bu işe başlamadan önce de zamanında bulunan büyük âlimlerle ve fazîletli kimselerle istişâre yapıp, onların da muvafakatını aldı. Bu husûsta kendisi şöyle demiştir: “Her isteyen kimse hadîs rivâyet etmek ve fetvâ vermek için mescide oturamaz. İlim erbâbı ve mescidde itibarı olan kişilerle istişâre etmesi gerekir. Eğer onlar, kendisini bu işe ehil görürlerse o zaman oturup ders ve fetvâ verebilir. Ben, ilim sahiplerinden yetmiş kişi, benim bu işe ehil olduğuma şahitlik etmedikçe, mescide oturup ders ve fetvâ vermedim.” Kendisinin ehil olduğuna dâir yetmiş âlimin şehâdetinden sonra ilk önce Peygamberimizin (aleyhisselâm) mescidinde ders vermeğe başladı. Hazreti Ömer’in oturduğu yere oturur ve Abdullah bin Mes’ûd’un oturduğu evde otururdu. Böylece onların yaşadığı yerde ve çevrede bulunurdu. İmâm-ı Mâlik de İmâm-ı alzam gibi derslerini mescidde verirdi. El-Vâkıdî der ki: “İmâm-ı Mâlik mescide gelir, beş vakit namazda ve cenâze namazlarında bulunurdu. Hastaları ziyâret eder, gerekli işlerini görür, sonra mescide gidip otururdu. Bu sırada talebeleri etrâfına toplanıp ders alırlardı. Daha sonra rahatsızlığı sebebiyle evinde ders vermeye başladı.” İmâm-ı Mâlik’in hadîs-i şerîf dersleri ve vukû’ bulmuş mes’elerle ilgili dersleri ya’nî fetvâ işleri olmak üzere iki türlü ders meclisi vardı. Günlerinin bir kısmını hadîs-i

şerîf öğretmeye, bir kısmını da sorulan mes'elelere fetvâ vermek için ayırırdı. Derslerini evinde vermeye başladıktan sonra evine ders için gelenlere sordururdu, eğer fetvâ için gelmişlerse dışarı çıkıp fetvâ verirdi. Sonra gidip gusleder, yeni elbiselerini giyer, sarığını sarar, güzel kokular sürünürdü. Kendisine bir de kürsü hazırlanırdı. Bundan sonra gayet güzel bir kıyâfetle hoş kokular sürünmüş olarak, huşû' içerisinde derse gelenlerin yanına çıkardı. Hadîs-i şerîf dersi bitinceye kadar öd ağacı yakılır, güzel bir koku yayılırdı. Hac mevsimi hariç, diğer zamanda, Medînelilerden isteyen herkes onun dersine gelirdi. Dersleri tamamen evinde vermeye başlayınca, hac mevsiminde dersini dinlemek isteyen o kadar çok olurdu ki, gelenleri evi almazdı. Bunun için önce Medînelileri kabûl eder, bunlara hadîs rivâyeti ve fetvâ verme işi bitince, sonra sırasıyla diğerlerini içeri alırdı. Hasen bin Rebî' der ki: "Bir defasında İmâm-ı Mâlik'in kapısında idim. Onun çağırıcısı önce Hicazlılar içeri girsinler diye çağırdı. Onlar çıkınca Şamlılar girsin diye çağırdı. Daha sonra Iraklılar girsin diye çağırdı. Yanına giren en son ben oldum. Ebû Hanîfe'nin oğlu Hammâd da aramızda idi." İmâm-ı Mâlik derslerinde vakar ve ciddiyet sahibi olup, lüzumsuz sözlerden tamamen uzak kalırdı. Bu husûsu, ilim tahsil edenler için de şart koşardı. Bir talebesi şöyle dediğini nakleder: "İlim tahsil edenlere vakarlı ciddî olmak ve geçmişlerin yolundan gitmek gerekir. İlim sahiplerinin, bilhassa ilmî müzakereler sırasında kendilerini mizahtan uzak tutmaları gerekir. Gülmemek ve sadece tebessüm etmek, âlimin uyması gereken âdâbdandır."

Yine bir talebesi şöyle der: "İmâm-ı Mâlik, bizimle oturduğu zaman sanki bizden biri gibi davranırdı. Konuşmalarımıza çok sâde bir şekilde katılırdı. Hadîs-i şerîf okumaya ve anlatmaya başlayınca onun sözleri bize heybet verirdi. Sanki o, bizi biz de onu tanımıyorduk."

İmâm-ı Mâlik elli sene müddetle ders ve fetvâ vermek sûretiyle, insanların müşküllerini çözmüş ve kıymetli talebeler yetiştirmiştir. Onun talebelerinin her biri memleketlerinin müracaat edilen âlimleri ve rehberi olmuşlardır.

İlimdeki üstünlüğü: İmâm-ı Mâlik (radıyallahü anh) Tefsîr, Hadîs ve Fıkıh ilminde büyük bir âlim idi. Tefsîr ilminde, âyet-i kerîmelerden binlerce dinî hüküm çıkaran büyük bir müfessir ve müctehid idi. Tefsîr ilminde "Garîb-ül-Kur'ân" adlı bir eseri vardır. Bu eseri kendisinden Hâlid bin Abdurrahmân el-Mahzûmî rivâyet etmiştir.

Hadîs ilminde ise pek meşhûr bir âlim ve muhaddistir. Âmir bin Abdullah İbn-i Zübeyr bin Avvâm, Nuaym bin Abdullah, Zeyd bin Eslem, Nâfi" Mevlâ İbn-i Ömer, Seleme bin Dinar, Kâdı Şüreyk bin Abdullah Nehaî, Sâlih bin Keysan, İmâm-ı Zührî, Safvan bin Selîm ve daha çok sayıda hadîs âliminden hadîs-i şerîf rivâyet etmiştir. Görüşüp, hadîs-i şerîf rivâyet ettiği âlimlerin sayısı dokuzyüz civarındadır. Hadîs ilminde huccet olduğuna dâir ittifâk vardır. Yazmış olduğu "Muvattâ" adındaki hadîs kitabı çok muteber ve kıymetli bir eserdir. İmâm-ı Mâlik'in rivâyet ettiği hadîs-i şerîfler ayrıca Kütüb-i sitte denilen meşhûr altı hadîs kitabında yer almıştır.

Emevî devletinin parlak ve çöküş devrinde Abbasî devletinin kurulup geliştiği ve hâkimiyeti elde ettiği bir devirde yaşayan İmâm-ı Mâlik, çok hâdiselere şahit olmuş, bozuk fırkalara karşı Ehl-i sünnet i'tıkâdını savunmuş, insanların doğru yola kavuşması husûsunda büyük hizmetler yapmıştır. Hicaz'da hadîs öğrenme, dînî suâlleri sorma ve fetvâ husûsunda büyük bir müracaat mercii olan İmâm-ı Mâlik pek çok âlim yetiştirmiştir.

İmâm-ı Mâlik yetmiş imâm şehâdet etmedikçe fetvâ vermeğe başlamadım buyurdu. Okuduğum hocalarımdan pek az kimse vardır ki, benden fetvâ almamış olsun derdi. İmâm-ı Yâfiî buyuruyor ki: İmâm-ı Mâlik'in bu sözü öğünmek için değildir. Allahü teâlânın ni'metini bildirmek içindir. Zerkânî (Muvattâ') kitabını şerhederken diyor ki, (İmâm-ı Mâlik, meşhûr mezheb imamıdır. Yükseklerin yükseğidir. Aklı kâmil, fadlı aşikârdır. Resûlullahın (aleyhisselâm) hadîs-i şeriflerinin vârisidir. Allahın kullarına, O'nun dinini yaydı. Dokuzyüz âlimle sohbet ve istifâde etti. Kendisi yüzbin hadîs-i şerîf yazdı. Onyedi yaşında ders vermeye başladı. Dersinde bulunanlar, hocalarının derslerinde bulunanlardan çok idi. Hadîs ve fıkıh öğrenmek için, kapısına toplanırlardı. Kapıcı tutmak zorunda kaldı. Önce talebesine, sonra halktan herkese izin verir, içeri girerlerdi. Halâya üç günde bir giderdi. "Halâda çok bulunmaktan haya ediyorum" derdi. (Muvattâ') kitabını yazınca, kendi ihlâsından şüphe etti. Kitabı suya koydu. "Eğer ıslanırsa, bu kitab bana lâzım değildir" dedi. Hiçbir yeri ıslanmadı. Abdurrahmân bin Enes, hadîs ilminde, şimdi yeryüzünde Mâlik'den daha emîn kimse yoktur. Ondan daha akıllı bir şahıs görmedim. Süfyân-ı Sevrî, hadîste imamdır.

Fakat, sünnette imâm değildir. Evzâ'î, sünnette imamdır. Fakat, hadîste imâm değildir. İmâm-ı Mâlik, hadîste de, sünnette de imamdır derdi. Yahyâ bin Sa'îd, İmâm-ı Mâlik, Allahü teâlânın kullarına yeryüzünde huccetidir, derdi. İmâm-ı Şafiî, "Hadîs okunan yerde, Mâlik, gökteki yıldız gibidir. İlmi ezberlemekte, anlamakta ve korumakta, hiç kimse, Mâlik gibi olamadı. Allah ilminde bana Mâlik kadar kimse emîn değildir. Allahü teâlâ ile aramda huccet, İmâm-ı Mâlik'tir. Mâlik ile Süfyân bin Uyeyne olmasalardı, Hicaz'da ilim kalmazdı" derdi. Abdullah, babası Ahmed bin Hanbel'e sordu: Zührî'nin talebeleri arasında en kuvvetli hangisidir? Mâlik, her ilimde daha kuvvetlidir buyurdu. Abdullah İbni Vehb diyor ki: Mâlik ve Leys olmasalardı, hepimiz sapıtırdık. Evzâ'î, İmâm-ı Mâlik'in ismini işitince, o, âlimlerin âlimi Medine'nin en büyük âlimi ve Haremeyn'in müftîsidir derdi. Süfyân bin Uyeyne İmâm-ı Mâlik'in vefâtını işitince, "Yeryüzünde bir benzeri kalmadı. Dünyânın imâmı idi. Hicaz'ın âlimi idi. Zamanının hucceti idi. Ümmet-i Muhammedin güneşi idi. Onun yolunda bulunalım" dedi. Ahmed İbni Hanbel, İmâm-ı Mâlik'in, Süfyân-ı Sevrî'den, Leys'den, Hammâd bin Seleme'den ve Evzâî'den üstün olduğunu söylerdi. Süfyân bin Uyeyne diyor ki, "İnsanlar sıkışacak, âlimden üstün birini bulamıyacaklar"hadîs-i şerîfi, İmâm-ı Mâlik'i haber veriyor, İmâm-ı Mâlik diyor ki, her gece Resûlullahı (aleyhisselâm) görüyorum: Mus'ab diyor ki: Babam, Abdullah bin Zübeyr'den işittim: Mâlik ile Mescid-i Nebevî'de idik. Biri gelip, Ebû Abdullah Mâlik hanginizdir dedi. Gösterdik. Yanına gidip selâm verdi. Boynuna sarılıp, alnından öptü. Rü'yâda Resûlullahı burada oturuyor gördüm. Mâlik'i çağır buyurdu. Sen geldin. Titriyordun. Rahat ol yâ Ebâ Abdullah! Otur, göğsünü aç buyurdu. Açınca her yere güzel kokular yayıldı dedi. İmâm-ı Mâlik ağladı ve rü'yânın ta'bîri ilimdir dedi.

İmâm-ı Şafiî ile Ahmed bin Hanbel, İmâm-ı Mâlik'in sohbetinde bulunmuşlardır. Onun ilminden çok istifâde etmişlerdir. Bunların, İmâm-ı Mâlik'in talebesinden olması, O'nun şeref ve üstünlüğüne kâfidir, en büyük vesîkadır. Kendisinden daha bir çok kimseler ilim öğrenip, her biri memleketlerinin imâmı (âlimi) ve insanların rehberi olmuştur. Bunlardan ba'zıları şu zâtlardır: Muhammed bin İbrâhîm bin Dinar, Ebû Hâşim ve Abdulazîz bin Ebî Hazım. Bunların her birisi dinde ehl-i ictihâd sahibi idiler. Osman bin Hakem, Abdurrahmân İbni Hâlid, Muîn bin Îsâ, Yahyâ bin Yahyâ, Abdullah bin Mesleme-i Ka'bunî, Abdullah bin Vehb... gibi daha nice talebesi vardır. Bütün bunlar, hadîs ilminde mümtaz (seçilmiş) âlim olan İmâm-ı Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Ahmed İbni Hanbel, Yahyâ İbni Main ve diğer hadîs âlimlerinin üstâdlarıdır. Celâleddîn Süyûtî, İmâm-ı Mâlik'den hadîs rivâyet eden 993 zâtın isimlerini elifba sırasıyla (Kitâbü tezyin-il-memâlik bimenâkıbı Seyyidina-l-İmâm Mâlik) adlı kitabında yazmıştır.

Mezhebi (ictihâdı): İmâm-ı Mâlik, herhangi bir dîni mes'elenin hükmünü ta'yin için, Kur'ân-ı kerîme, hadîs-i şerîflere, ümmetin icmâına ve lüzum olduğunda kıyasa müracaat ederdi. Ayrıca Medine ehlinin ittifâklarını da, icmâdan başka, müstakil bir delîl kabûl ederdi.

İmâm-ı Mâlik'in bu usûllere göre ictihâd ederek çıkardığı hükümlere, rivâyet yolu veya Hicaz âlimlerinin yolu denir ki, bu yolun imâmı, İmâm-ı Mâlik'dir. O, ictihâdlarıyla müslümanların işlerinde ve amellerinde uyacakları bir yol gösterdi, bu yola Mâlikî Mezhebi denilmiştir. Ehl-i sünnet i'tikâdından olan müslümanlardan, amellerini, ya'nî ibâdet ve işlerini bu mezhebin hükümlerine uyarak yapanlara "Mâlikî" denir.

Allahü teâlâ, bütün müslümanlardan tek bir îmân istemektedir. İslâmiyette, imânda, i'tikâdda tefrikaya, ayrılığa izin verilmemiştir. Resûlullah (aleyhisselâm) efendimizin inandığı ve bildirdiği ve Eshâb-ı kiramın naklettiği gibi îmân eden müslümanlara "Ehl-i sünnet ve'l-cemâat" veya kısaca "Sünnî" denir. Sünnî müslümanlara, mezheb imâmı olan büyük İslâm âlimleri tarafından, Kur'ân-ı kerîm ve hadîs-i şerîflerde hükmü açıkça bildirilmemiş olan ba'zı ibâdetlerin ve günlük muâmelelerin tarifinde ve yapılışında gösterilen ve Allahü teâlânın rızâsına kavuşturan yollara amelî mezhebler (veya fıkhî mezhebler) denilmiştir. Mezheb imâmı olan büyük İslâm âlimlerinin aralarındaki böyle ictihâd ayrılıklarına dînin sahibi izin vermiş ve bu hâl her zaman ve her yerde müslümanların İslâmiyete dosdoğru uymalarını temin ederek, müslümanlar için rahmet olmuştur. Nitekim hadîs-i şerîfte "Âlimlerin mezheblere ayrılması rahmettir" buyuruldu.

İmâm-ı Mâlik, talebelerinin ve kendisine suâl soranların, dinî mes'elelerdeki müşküllerini hallederken, ortaya koyduğu ve takip ettiği usûller, Mâlikî mezhebinin temel kaideleri olmuştur. Mezhebin hükümlerini ortaya koyarken takip ettiği usûl; diğer bütün müctehidlerin usûlüne benzemekle beraber, ba'zı farklılıkları davardı.

Bütün müctehidler, bir işin nasıl yapılacağını Kur'ân-ı kerîmde açık olarak bulamazlarsa, hadîs-i şerîflere bakarlar, bunlar da da bulamazlarsa, bu iş için (icmâ) var ise, öyle yapılmasını bildirirler. İcmâ, Eshâb-ı kiramın ve onlardan sonra gelen Tabiîn denilen âlimlerin bir mes'eledeki sözbirliğine denir. Bir işin nasıl yapılması lâzım olduğu icmâ ile de bilinmezse, müctehidler kendileri kıyasta bulunarak ictihâd ederler, mes'elenin dînî hükmünü bildirirler. Kıyas, Kur'ân-ı kerîmde ve hadîs-i şerîflerde, hakkında açık bir hüküm bulunmayan bir işi, açık hüküm bulunan diğer bir işe benzeterek hükme bağlamaktır.

İmâm-ı Mâlik (radıyallahü anh) bu dört delîlden başka, Medîne-i münevverenin o zamanki halkının sözbirliğini de senet kabûl ederdi. Bu âdetleri, babalarından, dedelerinden ve nihâyet Resûlullahtan (aleyhisselâm) görenek olarak gelmiştir, derdi. Bu senedin, kıyastan daha üstün olduğunu söyledi. Fakat diğer üç mezhebin imamları, Medine halkının âdetini, dînî hükümlere senet, vesîka olarak almadı. İmâm-ı Mâlik'in ictihâd usûlüne (Rivâyet yolu) denir. Onun mezhebi daha çok Afrika'nın kuzeyinde yayılmıştır. Eskiden Hicaz ve Endülüs (İspanya) bölgelerinde yaygındı.

Mâlikî mezhebinde en meşhûr fıkıh kitabı (Et-Tefrî' fi'l-furu') ve (El-İhkâm-ül-fusûl) kitaplarıdır. Bunlar Arapça'dır.

İmâm-ı Mâlik'in (radıyallahü anh) menkıbelerinden ve sözlerinden bir kısmı şunlardır: İmâm-ı Şafiî (radıyallahü anh) buyuruyor ki:

"Âlimler anıldığı zaman İmâm-ı Mâlik onlar arasında parlak bir yıldız gibidir. Benim üzerimde minneti ve ihsânı ondan çok olanı yoktur."

Medine Vâlisi, İmâm-ı Mâlik'ten, bir ictihâdından vaz geçmesini istedi. Kabûl etmeyince, kırbaçla vurdurdu. Her vuruşta, "Yâ Rabbi! Onları affet, çünkü onlar bilmiyorlar" diyordu. Nihâyet bayılıp düştü. Sonra aydınca da: "Şahit olunuz, ben hakkımı beni döğenlere helâl ettim" dedi. Halife, vâlinin cezalandırılması için kendisinden izin isteyince ona: "Hayır, ben onu affettim" buyurdu.

Hazret-i imâm, ilim bakımından ne kadar yüksek ise, ahlâk, zühd, takvâ ve kerem bakımından da öyle yüksek idi. İmâm-ı Mâlik, ilimde ve dinde çok edebliydi. Din bilgisine hürmet ve ta'zîmi şaşılacak derecede fazlaydı.

Ebû Abdullah Mevlâ'l-Leyseyn şöyle anlatmıştır: "Rü'yâmda, Resûlullahı gördüm. Mescid'de ayakta duruyordu, insanlar da etrâfını sarmıştı. İmâm-ı Mâlik de önünde duruyordu. Resûlullahın (aleyhisselâm) önünde misk dolu bir kap vardı. O miskten avuç avuç alıp, İmâm-ı Mâlik'e veriyordu. O da insanlara dağıtıyordu." Bunu Ebû Abdullah'dan nakleden Matraf; "Bu rü'yâyı İmâm-ı Mâlik'in ilimdeki üstünlüğüne ve sünnet-i seniyyeye bağlılığına yordum" demiştir.

Mesnâ bin Saîd el-Kasir şöyle demiştir: İmâm-ı Mâlik'in şöyle buyurduğunu işittim: "Resûlullahı (aleyhisselâm) rü'yâda görmediğim hiç bir gece geçmedi. Her gece rü'yâmda gördüm."

Zehebî, (Tabakat-ül-Huffâz) kitabında hazret-i İmâm-ı Mâlik'i şöyle anlatır:

"Uzun bir ömür, yüksek bir mertebe, parlak bir zihin, çok geniş bir ilim, keskin anlayış, sahih rivâyet, diyanet, adâlet, sünnet-i seniyyeye tâbi, fıkıhta, fetvâda kaidelerin sıhhatinde önde gelen bir zât idi. Fetvâ vermede aceleciliği sevmez, çok kere "Bilmiyorum" derdi. Ve "İlim kalkanı bilmiyorum demekdir" buyururdu.

Birgün Halife Hârûn Reşîd dedi ki: "Yâ imâm senin kitaplarını çoğaltıp, her yere göndereceğim. Herkesin bunlara uymasını ve senin mezhebinde olmalarını emir edeceğim."

İmâm-ı Mâlik hazretleri: "Yâ halife, hadîs-i şerîfte; "Ümmetimin âlimlerinin ihtilâfı rahmettir" buyuruldu. Âlimlerin ihtilâfı Allahü teâlânın rahmetidir. Hepsi hidâyet üzeredir. Müslümanlar bu rahmetten mahrûm bırakılamaz." Bunun üzerine halife bu arzusundan vazgeçti. Hârûn Reşîd, İmâm-ı Mâlik hazretlerinden hergün evine gelip, oğlu Emîn ile Me'mun'a ders vermesini istedi. İmâm-ı Mâlik hazretleri Halifeye buyurdu ki:

"Yâ halife, uygun olanı çocuklarınızın bizim eve gelip gitmesidir. Allahü teâlâ, sizi daha azîz etsin! İlmi azîz ederseniz azîz olursunuz; zelîl ederseniz zelîl olursunuz. İlim bir kimsenin yanına gitmez, o ilmin yanına gelir."

Bunun üzerine halife İmâm-ı Mâlik'ten özür diledi ve hergün çocuklarını imâma göndererek ders aldırttı.

Eserleri: "Muvattâ" adındaki hadîs kitabı çok kıymetlidir. Muvattâ'yı kırk senede meydana getirmiştir. Başlangıçta içinde dörtbin hadîs-i şerîf varken, sonuna doğru bine indirmiştir. Çok âlimler bunu şerh etmiştir. Bu şerhlerinin en meşhûru "el-Müdevvene" adlı eserdir. Bu kitap, hadîs-i şerîfleri fıkıh konularına göre içine almış olup, yazılan ilk hadîs kitabıdır. Bu kitapda ayrıca İmâm-ı Mâlik'in ictihâd ettiği fıkhi mevzûlar da bulunmaktadır. Çeşitli târihlerde basılmıştır. Biri, Yahyâ bin el-Leysi'nin rivâyeti, diğeri de İmâm-ı a'zamın talebesi Muhammed Şeybânî (radıyallahü anh) tarafından yapılan iki rivâyeti vardır. Bu eserinden başka Abdullah bin Abdülhakîm Mısrî tarafından rivâyet edilen "Kitâb-üs-sünen" adlı fıkha dâir bir eseri, kadere, kazaî hükümlere dâir ve fetvâlarını bildiren "Risale fil fetvâ" gibi eserleri vardır.

İmâm-ı Mâlik'in (radıyallahü anh) rivâyet ettiği ve Muvattâ adlı meşhûr eserine yazdığı hadîs-i şerîflerden ba'zıları şunlardır:

"Bir kişi bir söz söyler de, o sözden dolayı Cehennem ateşine düşeceği hatırına gelmez. Bir kimse de bir söz söyler, bu sözden dolayı Allah'ın kendisini Cennete koyacağı aklına gelmez."

"Allah yolunda cihada çıkan kimse geri dönünceye kadar hiç usanmadan, yılmadan nafile oruç tutan ve nafile namaz kılan kimse gibidir."

"Kişinin mâlâya'nîyi (faydasız şeyleri) terk etmesi müslümanlığının güzelliğindendir."

"Her dînin bir ahlâkı vardır. İslâmın ahlâkı da hayadır."

"Bir kişi Resûlullaha (aleyhisselâm) gelip; Yâ Resûlallah bana hayatıma uygulayacağım bir kaç kelime öğret. Unutacağım çok şey olmasın deyince Resûlullahı (aleyhisselâm) "Hiç bir şeye kızma" buyurdu.

"Müsâfeha ediniz (tokalaşınız) aranızdaki kin gider. Birbirinize hediye veriniz ki, sevişirsiniz ve aranızdaki düşmanlık gider."

Buyurdu ki:

"İnsan kendisi için hayır işlemez, kendisine iyilik yapmazsa, insanlar da ona hayır ve iyilik yapmaz."

"İlim çok rivâyet etmek değildir. İlm bir nûrdur. Allahü teâlâ bu nûru mü'min kullarının kalbine koyar."

"Mescide giren münâfıklar, kafesteki serçe kuşlarına benzer. Kafesin kapısı açılır açılmaz uçarlar, kaçarlar."

"Bir kimse kendini övmeğe başlarsa değeri düşer."

"İlim öğrenmek istiyen kimsenin vakarlı ve Allahtan korkar halde olması lâzımdır."

"Kendisine hayrı olmayan kimsenin, başkasına hayrı olmaz."

"Eğer elimde imkân olsaydı, Kur'ân-ı kerîmi kısa aklıyla, kendi görüşüne göre tefsîr edenin boynunu vururdum."

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) El-A'lâm cild-5, sh. 257

2) Vefeyât-ül-a'yân cild-4, sh. 135

3) Tehzîb-üt-tehzîb cild-10, sh. 5

4) Hilyet-ül-evliyâ cild-6, sh. 316

5) Fihrist sh. 198

6) Şezerât-üz-zeheb cild-1, sh. 289

7) Eşedd-ül-cihad sh. 5

8) Mîzân-ul-kübrâ cild-1, sh. 45

9) Ed-Dîbâc-ül-müzehheb sh. 11

10) Mu'cem-ül-müellifîn cild-8, sh. 168

11) Tehzîb-ül-esmâ ve'l-luga cild-2, sh. 75

12) Tezkiret-ül-huffâz cild-1, sh. 207

13) El-İntikâ sh. 8

14) En-Nücûm-üz-zâhire cild-2, sh. 96

15) Miftâh-üs-se'âde cild-2, sh. 216

16) Keşf-üz-zünûn sh. 1907

17) Brockelman Gal-1,175, Sup-1, 297

18) Mir'ât-ül-Cinân cild-1, sh. 373

19) El-Bidâye ve'n-nihâye cild-10, sh. 174

20) Tertîb-ul-medârik cild-1, sh. 102

21) Sıfat-üs-safve cild-2, sh. 99

22) Fâideli Bilgiler sh. 157

23) Hidâyet-ül-muvaffıkîn sh. 55

24) Sebîl-ün-necât sh. 24

25) Tam İlmihâl Se'âdet-i Ebediyye sh. 1034

26) Rehber Ansiklopedisi cild-8, sh. 138